

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب جامع

بهداشت عمومی

ویرایش سوم، جلد دوم

طب دانشی است که به وسیله آن می‌توان بر کیفیات تن آدمی آگاهی یافت و هدف آن حفظ تندرستی در زمان سلامت و بازگرداندن آن به هنگام بیماری است.
این کتاب (قانون در طب)

دکتر حسین حاتمی، دکتر سیدمنصور رضوی
دکتر حسن افتخار اردبیلی، دکتر فرشته مجلسی
دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، دانشکده بهداشت

با همکاری :

اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور

کتاب جامع بهداشت عمومی (جلد دوم)

فروست: ۲۸۶

تألیف: دکتر حسین حاتمی، دکتر سیدمنصور رضوی

دکتر حسن افتخار اربیلی، دکتر مرسته مجلسی

ناشر: کتاب ارجمند

طراح جلد: مهدی حاتمی

چاپ: سامان، صحافی: روشنک

چاپ اول، اردیبهشت ۱۳۹۲، ۲۲۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۰-۲۶۵-۵

شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۰-۲۶۷-۹

www.arjmandpub.com

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف، ناشر، نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

عنوان و نام پدیدآور: کتاب جامع بهداشت عمومی / تألیف حسین حاتمی... [و دیگران]؛ با همکاری اساتید دانشگاه علوم پزشکی کشور.

مشخصات نشر: تهران: کتاب ارجمند، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۸۳۲ ص، قطع: وزیری

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۰-۲۶۵-۵

شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۰-۲۶۷-۹

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: بهداشت همگانی، پزشکی پیشگیری

بهداشت همگانی - ایران، پزشکی پیشگیری - ایران

شناسه افزوده: حاتمی، حسین، ۱۳۳۱ -

ایران. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

رده‌بندی کنگره: RA۴۲۷/۲/۵۲ ۱۳۹۱

رده‌بندی دیویی: ۳۶۲/۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۸۹۰۲۹

مرکز پخش: انتشارات ارجمند

دفتر مرکزی: تهران بلوار کشاورز، بین خ کارگر و ۱۶ آذر، پلاک ۲۹۲، تلفن ۸۸۹۸۲۰۴۰

شعبه اصفهان: خیابان چهارباغ بالا، پاساژ هنرجویان، تلفن ۶۲۸۱۵۷۴-۰۳۱۱

شعبه مشهد: ابتدای احمدآباد، پاساژ امیر، طبقه پایین، انتشارات مجد دانش، تلفن ۸۴۴۱۰۱۶-۰۵۱۱

شعبه بابل: خ گنج افروز، پاساژ گنج افروز، تلفن ۲۳۲۱۷۰۲-۰۱۱۱

شعبه رشت: خ نامجو، روبروی ورزشگاه عضدی، تلفن ۲۳۳۲۸۷۶-۰۱۳۱

شعبه ساری: بیمارستان امام، روبروی ریاست، تلفن ۱۸۰۲۰۰۰۰-۰۹۱

شعبه کرمانشاه: خ مدرس، پشت پاساژ سعید، کتابفروشی دانشمند، تلفن ۷۲۱۲۰۴۲-۰۸۳۱

بها: ۲۰۰۰۰ تومان

بهای دوره: ۶۰۰۰۰ تومان

توضیح در مورد بهای کتاب:

به منظور رفاه حال دانشجویان عزیز، کلیه هزینه‌های مربوط به آماده سازی کتاب با آغاز تهیه قلم و زینک (تایپ، ویرایش، صفحه آرایی، حق تألیف و ...) را به حساب نیاورده به عنوان غنچه‌ای ناقابل، تقدیم ساحت مقدس علم، نموده‌ایم و مدیر محترم انتشارات ارجمند جناب آقای دکتر محسن ارجمند نیز با کمال تواضع با مولفین کتاب هماهنگ شده به حداقل بهره قناعت نموده‌اند که بدینوسیله از همکاری صمیمانه ایشان تشکر می‌شود.

مولفین

نویسندگان کتاب جامع بهداشت عمومی (به ترتیب حروف الفبا)

دکتر منصور رضازاده آذری	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
دکتر فرید ابوالحسنی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص داخلی
دکتر محسن ارجمند	مرکز مطالعات علمی شناخت رفتار و فرهنگ دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
دکتر محمدمهدی اصفهانی	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی ایران، متخصص تغذیه
دکتر حسین اصل سلیمانی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، فوق تخصص گوارش
دکتر حسن افتخار اردبیلی	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بیماری‌های کودکان، MPH
دکتر مهرداد افتخار اردبیلی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران، متخصص روانپزشکی
دکتر کتابون افزایی	دانشکده پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی تهران
دکتر شیرین افهمی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH
دکتر محمداسماعیل اکبری	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص جراحی (پزشکی جامعه نگر)
دکتر نادر اکرامی نسب	جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران
دکتر علی الماسی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، Ph.D. بهداشت محیط
دکتر مهدی امین	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان
دکتر اورنگ ایلامی	پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH

دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران، متخصص عفونی و MPH	دکتر حمیدالله بهادر
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، بخش پزشکی اجتماعی	دکتر سید احسان بلادیان
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	دکتر سوسن پارسای
گروه آموزشی روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران	دکتر مهدی پاک روان نژاد
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، متخصص بیماری‌های کودکان	دکتر سید محمدجواد پریزاده
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، Ph.D بهداشت عمومی	دکتر ابوالقاسم پوررضا
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان	مهندس پریناز پورصفا
دفتر بهبود تغذیه جامعه، معاونت سلامت	نغمه شکری
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بیماری‌های کودکان	دکتر پریچهر تونونچی
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اپیدمیولوژیست	دکتر محسن جانقربانی
دانشگاه علوم پزشکی تهران	انسیه جمشیدی
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH	دکتر حسین حاتمی
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH	دکتر محبوبه حاجی عبدالباقی
دانشکده تغذیه دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	آرزو حقیقیان
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص پزشکی اجتماعی	دکتر محمدعلی حیدرنیا
کمیته رایانه‌ای کردن طب و بهداشت	کبری حیدری
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان	مهندس مهدی حیدری
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، فوق تخصص گوارش کودکان	دکتر غلامرضا خاتمی
عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد	طلعت خدیوزاده

دکتر مسعود خسروانی	نانوفارماکولوژی
شهلا خسروی	عضو هیئت علمی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران
دکتر سهیلا خوشبین	دفتر سلامت خانواده و جمعیت، حوزه معاونت سلامت، متخصص پزشکی اجتماعی
دکتر احمد رضا درستی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص تغذیه
دکتر محسن رضائیان	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، اپیدمیولوژیست
دکتر سید منصور رضوی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH
دکتر خسرو رفائی شیرپاک	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بهداشت مادر و کودک
دکتر فاطمه رمضان زاده	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص زنان و زایمان
دکتر علی رمضانخانی	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، Ph.D آموزش بهداشت
دکتر علیرضا زالی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
دکتر سید محسن زهرائی	مرکز مدیریت بیماری‌ها، وزارت بهداشت، معاونت سلامت
دکتر شاکر سالاری لک	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، اپیدمیولوژیست
دکتر حمید سوری	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، اپیدمیولوژیست
دکتر سهرابی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
دکتر ثریا سهیلی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، Ph.D مدیریت خدمات بهداشتی
دکتر علی اکبر سیاری	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص بیماری‌های کودکان
دکتر محسن سید نوزادی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، متخصص پزشکی اجتماعی
دکتر کامل شادپور	کارشناس وزارت بهداشت
دکتر شهبان سادزی	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، متخصص بیماری‌های کودکان
خدان شاهنده	دانشگاه علوم پزشکی تهران

دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بهداشت مادر و کودک	دکتر مامک شریعت
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی درمانی تهران، اپیدمیولوژیست	دکتر بتول شریعتی
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص زنان و زایمان و MPH	دکتر حوریه شمشیری میلانی
متخصص مدیریت بهداشت و اپیدمیولوژی تغذیه	دکتر ربابه شیخ الاسلام
Ph.D آموزش بهداشت، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد	دکتر محمدرضا شیدفر
گروه آموزشی روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران	دکتر مجید صادقی
دانشگاه علوم پزشکی تهران، فیزیولوژیست	دکتر حمیدرضا صادقی پور
معاونت بهداشت	
دانشگاه علوم پزشکی تهران	حسن صادقی نائینی
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، اپیدمیولوژیست	دکتر حسین صباغیان
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص پزشکی اجتماعی	دکتر مجتبی صداقت
دانشگاه علوم پزشکی تهران	دکتر کامران صداقت
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH	دکتر بیژن صدری زاده
دفتر سلامت و محیط کار وزارت بهداشت،	بهرام صنعتی
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص حقوق و اخلاق پزشکی	دکتر محمود عباسی
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، Ph.D بهداشت حرفه‌ای	دکتر جواد عدل
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، فوق تخصص روانپزشکی کودکان	دکتر جواد علاقبند راد
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، Ph.D بهداشت محیط	دکتر قاسم علی عمرانی
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، Ph.D بهداشت محیط	دکتر منصور غیاث الدین
دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص بیماری‌های کودکان	دکتر احمد رضا فرسار

دکتر علی اصغر فرشاد	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی ایران Ph.D بهداشت حرفه ای
دکتر فاطمه فلاح	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
مهندس فاطمه فلکی	اداره ایمنی شیمیایی وزارت بهداشت،
دکتر شیرین قاضی زاده	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران متخصص زنان و زایمان
دکتر محمدحسین ناوه	دانشگاه علوم پزشکی لرستان، Ph.D آموزش بهداشت
دکتر سید علی کشاورز	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص تغذیه
دکتر علی اصغر کلاهی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص پزشکی اجتماعی
دکتر رویا کلیشادی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، فوق تخصص تغذیه
دکتر مسعود کیمیاگر	دانشکده تغذیه دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
دکتر حسین گودرزی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، Ph.D انگل شناسی
دکتر محمدمهدی گویا	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH
دکتر رضا لباف قاسمی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH
دکتر سید رضا مجدزاده	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، اپیدمیولوژیست
دکتر فرشته مجلسی	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بهداشت مادر و کودک MPH و
دکتر سعاد محفوظپور	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، Ph.D مدیریت خدمات بهداشتی درمانی
دکتر ناصر محمدی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی متخصص بیماری‌های عفونی MPH و
دکتر مسعود مردانی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص بیماری‌های عفونی و MPH
دکتر علیرضا مرندي	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، متخصص بیماری‌های کودکان

دکتر حبیب الله مسعودی فرید	سازمان بهزیستی کشور
دکتر محمدرضا مسعودی نژاد	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی Ph.D بهداشت محیط
دکتر زهرا سادات مشکانی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، Ph.D مطالعات اجتماعی
دکتر علیرضا مصداقی نیا	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، Ph.D بهداشت محیط
دکتر ایرج موبدی	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص انگل شناسی و MPH
دکتر علیرضا موسوی جراحی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، اپیدمیولوژیست
دکتر الهه میرزایی	Ph.D آموزش بهداشت
دکتر کیومرث ناصری	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، اپیدمیولوژیست
دکتر رامین نبی زاده	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، Ph.D بهداشت محیط
دکتر مهدی نجفی	هلال احمر جمهوری اسلامی ایران
دکتر ابوالحسن ندیم	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، اپیدمیولوژیست
دکتر پروین نصیری	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص بهداشت حرفه‌ای
دکتر احمدعلی نوربالا	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، متخصص روانپزشکی
دکتر شمس وزیریان	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، متخصص کودکان
دکتر یاسمی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
دکتر پروین باوری	دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، اپیدمیولوژیست
دکتر احمدرضا یزدانبخش	دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
دکتر محسن یزدجردی	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

آدرس نسخه الکترونیک کتاب جامع بهداشت عمومی در سایت وزارت بهداشت

<http://www.elib.hbi.ir/persian/LIBRARY.htm>

پیشگام

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا يَسْتَحِقُّهُ بِقُلُوبٍ شَانِهِ وَ سُبُوحِ احْسَانِهِ وَالصَّلَاةُ
عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَ آلِهِ وَ سَلَامُهُ - ستایش باد یزدان را که سزاوار
ستایش است به سبب بزرگواریش و کثرت الطافش و درود بر
سرور و پیامبر رحمت، محمد و دودمان او.

قانون در طب ابن سینا (ره)

مقدمه چاپ اول (سال ۱۳۸۳)

حفظ تندرستی به هنگام سلامت و بازگرداندن آن در زمان بیماری که در اوائل هزاره دوم میلادی در کلام
گهربار شیخ الرئيس ابن سینا متبلور و در صفحه اول دائرةالمعارف قانون در طب، نقش بسته است پیام جاوید و
پویای آن دانشمند عظیم‌الشان، مبنی بر غیرقابل تفکیک بودن بهداشت عمومی از پزشکی بالینی و غیرقابل
تجزیه بودن علوم پایه از علوم بالینی و جدایی ناپذیر بودن متولیان حرفه‌های پزشکی اعم از علوم پایه، علوم بالینی،
پیراپزشکی، دامپزشکی، محیط زیست و ... می‌باشد. ولی این پیام جاوید با وسعت یافتن دامنه علوم پزشکی و
توسعه پزشکی نوین، تدریجاً به بوته فراموشی سپرده شده و پزشکی بالینی را از قداست، اُیهت و تاننت قبلی ساقط
کرده، دامنه آن را به یک سلسله اقدامات روبنایی، محدود نموده‌است. تا اینکه خردمندان فرهیخته‌ای متوجه این
خلاء شدند و در اواخر قرن بیستم، دست به دست هم داده لزوم توجه به پزشکی جامعه نگر و رویارویی زیستی،
روانی، اجتماعی (Bio-Psycho-Social Approaches) را مطرح و برای تثبیت آن با جدیت روزافزونی تلاش
کردند. تا جایی که امروزه معتقدیم: پزشکی جامعه نگر، رشته جداگانه‌ای از طب یا بهداشت نیست بلکه نوعی طرز
تفکر و بینش است که همه دست‌اندرکاران حرفه‌های پزشکی باید دارا باشند تا در سایه همفکری، حول محور حفظ
سلامتی افراد سالم و بازگرداندن آن به کالبد افراد بیمار جمع شده هدف نهایی را ارتقاء سلامتی انسان‌ها و به عبارت
دیگر جایگزین کردن بهداشت گرایی به جای درمان گرایی صرف بدانیم ... و مگر می‌توان بدون همکاری نزدیک
سیاستگذاران برنامه‌های آموزشی، اساتید حرفه‌های پزشکی، پژوهشگران و نویسندگان مقالات و کتب مرتبط با
این حرفه‌ها، نوآموزی و بازآموزی مداوم و همکاری تنگاتنگ متولیان علوم پایه و بالینی به این هدف زیربنایی و
مهم، نائل گردید؟

خوشبختانه طی سی سال گذشته در سایه دوراندیشی‌ها و سیاستگذاری‌های وزارت بهداشت، از طرفی با
ترویج تحقیق در دانشگاه‌ها نیاز مبرم گروه‌های بالینی به همکاری تنگاتنگ مدرّسین و اساتید علوم پایه، بیش از
پیش احساس شد و جزء تجزیه ناپذیری از طرز تفکر آنان گردید و از طرف دیگر با دائر کردن عرصه‌های پزشکی
جامعه نگر در قلمرو فعالیت بسیاری از دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور، لزوم نگرستن به جامعه بیمار از زاویه

فرد بیمار، ارتقاء سلامت جامعه به جای سلامت فرد و سوق دادن خدمات پزشکی و بهداشت و بخشی از آموزش بالینی، به متن جامعه نیز تا حدود زیادی جایگاه رفیع خود را احراز نمود و سرانجام در بازنگری برنامه‌های درسی رشته‌های مختلف پزشکی و بهداشت نیز با همین دیدگاه، پرداخته شد و ضمن گنجانیدن بسیاری از متون بهداشتی در دروس بالینی، متقابلاً بسیاری از متون بالینی در برنامه‌های بهداشتی نیز گنجانده شد و در این راستا با الهام از این نیاز متقابل، به برکت همکاری‌های بی‌دریغ و کم سابقه جمعی از اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور و موسسات پژوهشی مرتبط، کتب متعددی در زمینه‌های بهداشتی به زیور طبع، آراسته گردید که نسخه الکترونیکی برخی از آنها در سایت اینترنتی وزارت متبوع، موجود است ...

اینک به برکت همکاری بیش از ۱۰۰ نفر از اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور شاهد تالیف اولین کتاب جامع بهداشت عمومی در مین عزیزمان می‌باشیم و هرچند اعتراف می‌کنیم که کتب علمی به هیچ قوم و ملت واحدی تعلق ندارد و نتیجه تجربیات کلیه اقوام و ملل و حاصل پیشرفت همان طب آمیخته با بهداشت قدیمی ایرانی، یونانی، مصری، هندی، چینی و ... است و بخصوص فقط به اروپای فعلی منحصر نمی‌شود ولی در عین حال معتقدیم که صرفاً ترجمه یکی از این کتاب‌ها نمی‌تواند جوابگوی کلیه نیازهای آموزشی تمامی کشورها در زمینه خاصی باشد و لازم است با اقتباس صحیح از کتب و مقالات خارجی و بهره‌گیری از پژوهش‌های کشوری، دست به تالیف کتب و مقالاتی زد که جوابگوی نیازهای آموزشی فعلی در سطح کشور باشد، کتاب‌هایی که به سبک درسنامه‌های معتبر خارجی با همکاری علمای از اساتید، تالیف می‌گردد، نسخه‌ای از آن در یکی از سایت‌های اینترنت تعبیه می‌شود و به طور منظم به فواصل مشخصی مورد تجدید نظر قرار می‌گیرد. بدون شک چنین آثاری می‌تواند مصداق آرزوهای شاعره عارفه نامی، زنده یاد پروین اعتصامی باشد که معتقد بود برای دستیابی به خودکفایی و بنیاد یک فرهنگ مولد و افتخار آفرین، باید از تفکر و زندگی مصرفی و تقلیدی، پرهیز نموده در کشتزار خویشتن بکاریم، برای تولید محصولی مفید و افکار آفرین، به تلاش، مراقبت و پایش فعال و شبانه روزی بپردازیم و نهایتاً با بهره‌گیری از حاصل این تلاش بی‌وقفه، با احساس سازندگی، بر "بودن" و "شدن" خود افتخار کنیم و ما نیز قطره‌ای زلال بر این دریای بی‌کران بیفزاییم و این پندار نیک را همچون امانتی مهم به نسل‌های جوان حال و آینده نیز منتقل نماییم ...

صیحت تحقیق را در دفتر جان دانستن
وقت حاصل خرمی خود را بدامان دانستن
شامگاهان در تنور خویشتن نان دانستن

ای خوشا سودای دل در دیده پنهان دانستن
رنجبر بودن ولی در کشتزار خویشتن
روز را با کشت و زرع و شخم آوردن به شب

پیشگفتار (ره)

برخی از اهداف مباحث جدید کتاب جامع بهداشت عمومی

اصلاح بخش بهداشت

حتی در بهترین شرایط، اگر سازمانی روزی بر پایه واقعیت‌های موجود و در پاسخگویی به نیازهای جامعه بر پا شود به تدریج با تغییر شرایط بیرونی توان پاسخگویی خود به نیازهای جدید را از دست می‌دهد و لذا برای

آنکه همواره پویا و جوان باقی بماند، باید اقدام‌های اصلاحی در نقطه‌های مطلوب از منحنی عمر آن به اجرا در آید تا بتوان تعامل با محیط و سازگاری با نیازهای جدید فرد، خانواده و جامعه را از دست ندهد و لذا در فصل برنامه ریزی و مدیریت در بخش بهداشت (فصل ۷، گفتار ۱) به اطلاع رسانی در این خصوص پرداخته شده است.

سلامت حرفه‌های پزشکی

هدف اصلی بحث در مورد سلامت کارکنان، تاکید بر لزوم ایجاد امنیت بهداشتی در محیط کار برای کارکنان حرفه‌های پزشکی و مراجعین به آنها و به عبارت دیگر، تامین و ارتقاء سلامت جسمی، روانی و اجتماعی دست اندرکاران بهداشت عمومی است تا در سایه آن متولیان و خدمتگزاران امر سلامت جامعه، خود جزو سالم‌ترین‌ها باشند و با پوشیدن لباس دانش و مهارت موازین بهداشتی، همچون غواصانی آگاه، ماهر و آماده، بدون هیچگونه احساس خطری به نجات غرق شدگان در دریای عوامل عفونت‌زا بپردازند. بدیهی است که منظور از حرفه‌های پزشکی عبارت است از رشته‌های مختلف پزشکی، دندان پزشکی، مامایی، پرستاری و وابسته به آن، علوم آزمایشگاهی، کارکنان اورژانس‌های پزشکی، دانشجویان رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی، کارکنان موسسات پژوهشی مرتبط با سلامت و بهداشت و کلیه کسانی که به نحوی با بیماران، نمونه‌های بالینی آنها و عوامل عفونت‌زا سروکار دارند. شایان ذکر است که این مبحث یکی از گفتارهای مرتبط با موضوع بهداشت حرفه‌ای کتاب را تشکیل می‌دهد (فصل ۵، گفتار ۴).

دفاع بیولوژیک

هدف اصلی بحث در مورد اهمیت بهداشتی بیوتروریسم، آگاهی از سوء استفاده تروریسم دولتی کشورهای افزون طلب و دولت‌های متجاوز از عوامل بیولوژیک، علیه ملت‌های تحت ستم، به منظور ارباب (برهم زدن بهداشت روان و امنیت) یا کشتار انسان‌ها و نابودی و اضمحلال اقتصاد گیاهان و حیوانات مفید) و عواقب ضد بهداشتی این اقدامات و همچنین کسب دانش و مهارت لازم به منظور پیشگیری و مقابله با این پدیده شوم میباشد و به همین دلیل امروزه میکروبیولوژیست‌ها، اپیدمیولوژیست‌ها، متخصصین بیماری‌های عفونی، دامپزشکان و بسیاری از رشته‌های مرتبط با پزشکی و بهداشت، بار دیگر با علاقه و اشتیاق وافری به مطالعه و مرور بیماری‌های ریشه‌کن شده، کنترل شده، کمیاب و نایاب و بعضاً نوپدید و بازپدید، نشان می‌دهند و با تشکیل کنگره، سمینار و پانل‌های مرتبط با دفاع بیولوژیک به نوآموزی و بازآموزی این بیماری‌ها مبادرت کرده و به ارتقای آگاهی‌های بهداشتی خود می‌پردازند. این موضوع در کتاب جامع بهداشت عمومی، یکی از گفتارهای مبحث اپیدمیولوژی و کنترل بیماری‌ها و حوادث و سوانح را تشکیل می‌دهد (فصل ۹، گفتار ۱۵).

نوپدید و بازپیدی بیماری‌ها

در گذشته‌ای نه چندان دور، شعار بهداشت برای همه تا سال ۲۰۰۰ را سر می‌دادند و امیدوار بودند با رعایت موازین بهداشتی، واکسیناسیون علیه بیماری‌های عفونی واجد واکسن و بهبود استانداردهای زندگی، به

زودی موفق به ریشه‌کنی این بیماری‌ها می‌شوند و از طرفی بر این باور بودند که گذار اپیدمیولوژیک یعنی عبور از مرحله مرگ و میر ناشی از بیماری‌های عفونی و رسیدن به مرحله‌ای که اینگونه بیماری‌ها دیگر جزو معضلات اصلی بهداشت عمومی به حساب نیامده و اغلب موارد مرگ و میر را بیماری‌های غیرمُرسی به بار خواهند آورد. ولی نه این پدیده یک طرفه، اتفاق افتاد و نه آن شعار نویدبخش! تحقق یافت. زیرا طی سه دهه گذشته ده‌ها بیماری نوپدید، یا به عرصه وجود گذاشت و ده‌ها بیماری کنترل شده قدیمی، مجدداً طغیان نموده، بازپدید گردید و بهداشت عمومی را حتی در جوامع صنعتی پیشرفته، به مخاطره انداخت و زنگ خطر آماده باش همیشگی را با آهنگی پرطنین برای دست اندرکاران تامین بهداشت عمومی به صدا در آورد... و مولفین کتاب حاضر را بر آن داشت تا دو گفتار از مباحث مهم کتاب را به موضوع گذار سلامت و نوپیدی و بازپیدی بیماری‌ها اختصاص دهند و در فصول سلامت و بیماری (فصل ۲، گفتار ۴) و اپیدمیولوژی بیماری‌ها (فصل ۹، گفتار ۱۴) به ابلاغ پیام‌های بهداشتی مرتبط بپردازند.

بهداشت عمومی از دیدگاه پزشکی نیاکان

چشم انداز فعلی طب و بهداشت جدید به درخت تنومند و کهنسالی شباهت دارد که با پویایی و شادابی هرچه تامتر، لحظه به لحظه شاخه‌های و شاخساری و برگ و میوه جدیدی بر آن می‌روید و سلامت انسان‌ها را از برکت وجود خود تامین و تضمین می‌نماید ولی به گواهی تاریخ، این قامت برافراشته، ریشه در عمق تاریخ و تمدن تمامی انسان‌ها در سراسر گیتی دارد، هرچند تمامی ملل و اقوام، سهم یکسانی در آبیاری و نگهداری و رشد و تکامل آن ندارند و هرچند باغبانی آنروز این درخت، منجر به تولید ریشه‌ها، شاخه‌ها و برگ‌هایی شده باشد که امروزه یا مستقیماً اثری از آثار آنها باقی نمانده و یا دچار پوسیدگی و خشکیدگی شده باشد ولی عقل سلیم، چنین حکم می‌کند که یاد و خاطره و نقش حیاتبخش آنها را نیز فراموش ننموده خاطره عاملان آن رشد و شکوفایی را نیز زنده نگهداشته در این زمان نیز سیره آنها را مورد مطالعه قرار داده با بهره‌گیری از فناوری‌های این عصر از روش‌های موفق آنان اقتباس و استفاده کنیم و بار دیگر مجد و عظمتی تاریخی و جهانی بیافرینیم و به همین دلیل، گفتار سوم از فصل اول کتاب به این موضوع اختصاص داده شده است.

پزشکی جغرافیایی ایران

شرایط اقلیمی و موانع طبیعی نظیر اقیانوس‌ها، از یک طرف و وابستگی بعضی از عوامل عفونت‌زا به ناقلین و مخازن خاص، از طرف دیگر باعث محدود شدن بعضی از بیماری‌ها به مناطق خاصی از کره زمین گردیده و گاهی این محدودیت به هیچ کدام از عوامل ذکر شده مربوط نبوده بلکه شرایط اقتصادی و فرهنگی بعضی از کشورها مانع دستیابی به کنترل و ریشه‌کنی برخی از بیماری‌ها گردیده و حال آنکه بسیاری از کشورهای دیگر، چنین توفیقی را کسب ننموده‌اند. شایان ذکر است که هرچند پدیده جهانی شدن و مسافرت‌های سریع، بسیاری از این مرزها را درهم شکسته و تدریجاً پزشکی جغرافیایی به مفهومی که ذکر شد را کم رنگ و کم رنگ‌تر می‌نماید ولی هنوز جا دارد سلامت و بیماری را بر صفحه جغرافیا نیز مطالعه و به رفتارهای بهداشتی متناسبی دست یابیم... و به همین دلیل در گفتار ۱ از فصل ۹ کتاب به این موضوع پرداخته شده است...

مقدمه چاپ دوم (سال ۱۳۸۵)

هرچند نسخه الکترونیک کتاب به طور کامل در سایت اینترنتی وزارت متبوع، موجود بوده براساس اطلاعات ثبت شده، بدون هیچگونه محدودیتی مورد استفاده عده کثیری از علاقمندان، قرار گرفته است ولی نسخه مکتوب نیز مورد استقبال کم‌نظیری واقع شده در عرض ۱۸ ماه پس از انتشار، در اواخر نیمه دوم سال ۱۳۸۴، در کتابفروشی‌های تهران و سایر استان‌ها نایاب گردید و ناشر محترم را برآن داشت که تقاضای استفاده از همان فیلم و زینک قبلی و انتشار یک دوره دیگر از همان ویرایش را ارائه نماید. ولی با توجه به اصلاح اشتباهات تایپی، اصلاح برخی از ناهمخوانی‌های بین گفتارها، افزودن ۲ فصل، ۱۷ گفتار و بیش از ۷۰۰ صفحه جدید به نسخه قبلی، انتشار مجدد ویراست اول را جایز ندانسته به یاری خداوند منان و با جلب همکاری بیش از ۲۰ نفر دیگر از اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور، چاپ دوم کتاب را آماده انتشار نمودیم.

در مجموع، در چاپ دوم کتاب حاضر که در سه جلد، ۱۴ فصل و ۱۰۹ گفتار تالیف گردیده است با توجه به نیازهای جدید بهداشتی و بازنگری برنامه درسی بهداشت عمومی، علاوه بر عناوین درسی پیشین، عنوان‌های جدیدی از قبیل سلامت حرفه‌های پزشکی، خودارزیابی در دندانپزشکی، دفاع بیولوژیک و اهمیت آن در بهداشت عمومی، نوپیدی و بازپیدی بیماری‌ها و تاثیر آن بر بهداشت عمومی، بهداشت عمومی از دیدگاه پزشکی نیاکان، بهداشت سالمندان، ژنتیک و سلامت، گذار سلامت، آشنایی با فعالیت‌های جمعیت هلال احمر و سازمان بهزیستی کشور، اصلاح بخش بهداشت، بهداشت سفر، اپیدمیولوژی و کنترل ایدز، اعتیاد و چندین مطلب جدید دیگر نیز افزوده شده است.

مقدمه چاپ سوم (سال ۱۳۹۲)

اَللّٰهُمَّ وَفِّقْنَا لِمَا تُحِبُّ وَ تَرْضٰی (دعای حکیم جرجانی در آغاز کتاب ششم ذخیره حواری‌ها)

استقبال کم‌نظیر اساتید و دانشجویان عزیز دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از چاپ دوم کتاب باعث نایاب شدن آن در کتابفروشی‌ها گردیده و هرچند دسترسی کامل به نسخه الکترونیک آن بدون هیچگونه محدودیتی در آدرس اینترنتی <http://www.elib.hbi.ir/persian/LIBRARY.htm> امکانپذیر است ولی از آنجا که کتاب‌های الکترونیک، هرگز نمیتوانند جای نسخه‌های مکتوب را بگیرند در سال ۱۳۸۸ به پیشنهاد موکد جناب آقای دکتر ارجمند، جامعه عمل پوشانده با اضافه کردن مبحث اپیدمیولوژی و کنترل آنفلوانزا به پایان جلد اول و بازنگری و تجدید نظر کامل گفتار مربوط به اپیدمیولوژی و کنترل HIV/AIDS، نوبت دوم از ویرایش دوم کتاب بار دیگر به زیور طبع، آراسته و تقدیم اندیشمندان گردید و از محضر مبارکشان خواستار همکاری و ارائه پیشنهادها سازنده در راستای تکمیل و بهینه سازی مباحث مختلف این کتاب که با استعانت الهی به یک کتاب درسی ملی تبدیل شده است، گردیدیم.

... و اینک در ایام الله دهه فجر چهل و چهارمین سالگرد پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران و در

آستانه سال ۱۳۹۲ شمسی با استعانت از درگاه الهی، چاپ سوم کتاب جامع بهداشت عمومی که حاصل بازنگری و

تجدید نظر و افزودن هفت گفتار جدید است را در طبق اخلاص گذاشته بار دیگر تقدیم علاقمندان به مباحث بهداشتی می‌نماییم.

تغییرات عمده در چاپ جدید کتاب، شامل بازنگری بیش از ۹۵ درصد مباحث، جابه‌جایی فصول سیزدهم و چهاردهم و افزودن هشت گفتار جدید به فصل چهاردهم کتاب می‌باشد که امید است نظر اساتید، مدرسین و فراگیران محترم دروسی مرتبط را تامین و موجبات رضایت حقتعالی را فراهم کند.

مباحث جدید در چاپ سوّم کتاب

- ارزیابی فناوری سلامت
 - ترجمان دانش و بهداشت عمومی
 - توانمندسازی جامعه برای پژوهش‌های سلامت
 - پیشگیری و کنترل اضافه وزن کودکان و نوجوانان
 - آلاینده‌های نوپدید در محیط زیست
 - مبانی و کلیات معنویت و سلامت
 - جایگزینی کامل مبحث آنفلوآنزا و جهلگیری‌های آن به جای آنفلوآنزای پرندگان
 - جایگزینی کامل مبحث کنترل عفونت در دندانپزشکی، به جای خودارزیابی در دندانپزشکی
- وظیفه داریم از اعضای محترم هیئت‌های ممکنه بسیاری از مقاطع تحصیلات تکمیلی و بویژه Ph.D که کتاب حاضر را با کمال فروتنی و بزرگواری، به عنوان منبع درسی و آزمون‌های مختلف، برگزیده‌اند تشکر نموده دست نیاز به سوی رهنمودها و همکاری‌های آنان دراز کرده به مختصر مبارکشان معروض داریم که این کتاب حاصل فعالیت جهادی بیش از یکصد نفر از شما اساتید گرامی است که نه در قالب پروژه‌ای درآمدزا و نه در قالب قرارداد دریافت حق‌التالیف، به رشته تحریر درآمده و مدیریت محترم انتشارات ارجمند نیز به جای پرداخت حق‌التالیف به مولفین و دست‌اندرکاران تدوین کتاب، در قیمت‌گذاری کتاب نهایت قناعت و انصاف را مبذول داشته از طرفی کتاب را با چاپ و صحافی مرغوب با نازلترین قیمت در اختیار علاقمندان قرار داده و از طرف دیگر با تعبیه آن در سایت اینترنتی وزارت متبوع به منظور استفاده بی‌قید و شرط همگان، موافقت کرده است که بدینوسیله فرصت را مغتنم شمرده از اقدام فرهنگی خدایسندانه آنان تشکر مینماییم و از شما اساتید بزرگوار نیز در خواست می‌کنیم نظرات سازنده خود را منعکس فرمایید.

ایام‌الله دهه فجر ۱۳۹۱

استاد و رئیس دانشکده بهداشت

دکتر حسین حاتمی

فهرست مطالب کتاب جامع بهداشت عمومی (جلد اول)

عنوان	نویسنده	گفتار	صفحه
-------	---------	-------	------

فصل اول / کلیات بهداشت عمومی

کلیات بهداشت عمومی	دکتر حمیدالله بهادر	۱	۱
تاریخچه بهداشت عمومی	دکتر ابوالحسن ندیم	۲	۶
بهداشت عمومی از دیدگاه پزشکی نیاکان	دکتر حسین حاتمی، کبری حیدری	۳	۱۴

فصل دوم / سلامت و بیماری

سلامت و بیماری	دکتر محسن سید نوزادی	۱	۴۴
ژنتیک و سلامت	دکتر خسرو رفائی شیرپاک	۲	۵۸
بهداشت برای همه و مراقبت‌های بهداشتی اولیه	دکتر ثریا سهیلی	۳	۷۶
گذار سلامت	دکتر محمداسماعیل اکبری	۴	۸۸
سیمای سلامت در جهان و ایران	دکتر علی اکبر ستاری	۵	۱۰۲
نقش سازمان‌های فراملی در توسعه سلامت	دکتر بیژن صدری زاده	۶	۱۱۸
اهم برنامه‌های حوزه معاونت سلامت	دکتر علی اصغر فرشاد	۷	۱۳۴
آشنایی با جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی	دکتر نوربالا، دکتر اکرامی نسب دکتر مهدی نجفی	۸	۱۴۴
آشنایی با سازمان بهزیستی کشور	دکتر حبیب الله مسعودی فرید	۹	۱۶۴
خطرات تهدیدکننده سلامت در جهان و ایران ..	دکتر حمیدرضا صادقی پور دکتر مسعود خسروانی	۱۰	۱۷۶

فصل سوم / آموزش بهداشت

آموزش بهداشت و ارتقای سلامت	دکتر الهه میرزایی	۱	۲۰۴
ارتباط بهداشتی	دکتر محمدرضا شیدفر	۲	۲۲۲
مشاوره در باره سلامتی	دکتر محمد حسین کاوه	۳	۲۳۶

فصل چهارم / بهداشت محیط

کلیات بهداشت محیط	دکتر علیرضا مصداقی نیا دکتر رامین نبی زاده	۱	۲۵۴
-------------------	---	---	-----

۲۸۰	۲	دکتر الماسی، دکتر یزدانبخش	بهداشت آب
۳۰۰	۳	دکتر الماسی، دکتر یزدانبخش	فاضلاب و مسائل مربوط به آن
۳۰۶	۴	دکتر قاسم علی عمرانی	مدیریت زباله‌های شهری
۳۲۴	۵	دکتر منصور غیاث الدین	آلودگی هوا و اثرات آن
۳۴۲	۶	دکتر پروین نصیری	آلودگی صوتی
		دکتر حسین اصل سلیمانی	
۳۶۰	۷	دکتر محبوبه حاجی عبدالباقی	عفونت‌های بیمارستانی و راه‌های کنترل آن
		دکتر شیرین افهمی	
۳۸۶	۸	دکتر سیدمنصور رضوی	عفونت‌زدایی در پزشکی
۴۰۴	۹	دکتر محمد مهدی اصفهانی	بهداشت مواد غذایی
۴۲۰	۱۰	دکتر مسعود کیمی‌اگر	نقش تغذیه در سلامت و بیماری
		آرزو حقیقیان	
۵۲۶	۱۱	دکتر محمدرضا مسعودی نژاد	بیماری‌های منتقله از طریق آب و تصفیه آب
			فصل پنجم / بهداشت حرفه‌ای
۵۴۴	۱	دکتر علی اصغر فرشاد	بهداشت حرفه‌ای
		دکتر علی اصغر فرشاد	
۵۵۴	۲	دکتر جواد عدل	ایمنی کار و کنترل خطرات ... ناشی از کار
۵۶۶	۳	مهندس فاطمه فلکی	ایمنی شیمیایی
		دکتر علی اصغر فرشاد	
۵۷۶	۴	دکتر حسین حاجی	سلامت کارکنان حرفه‌های پزشکی
۵۹۴	۵	حسن صادقی نائینی	اصول مهندسی فاکتورهای انسانی و تطابق
		دکتر علی اصغر فرشاد	شرایط با کار
۶۰۲	۶	دکتر منصور رضازاده آذری	ارزیابی ریسک مواد شیمیایی در تماس‌های شغلی
			فصل ششم / بهداشت دهان و دندان
۶۴۸	۱	دکتر بتول شریعتی	بهداشت دهان و دندان
۶۶۸	۲	دکتر سیدمنصور رضوی	کنترل عفونت در دندانپزشکی
-۶۸۳		دکتر کنایون افزایی	

فهرست مطالب کتاب جامع بهداشت عمومی (جلد دوم)

صفحه	گفتار	نویسنده	عنوان
------	-------	---------	-------

فصل هفتم / مدیریت و برنامه ریزی در بخش بهداشت

۶۸۴	۱	دکتر فرید ابوالحسنی	مدیریت برنامه‌های تندرستی
۷۱۴	۲	دکتر ابوالقاسم پوررضا	اقتصاد بهداشت
۷۲۴	۳	دکتر کامل شادپور	اصلاح بخش سلامت
۷۴۲	۴	دکتر سعاد محفوظپور	مدیریت کیفیت و هزینه در بهداشت و درمان

فصل هشتم / اصول و کاربردهای اپیدمیولوژی

۷۵۸	۱	دکتر محسن جانقربانی	کلیات اپیدمیولوژی
۷۷۴	۲	دکتر ناصری، دکتر صباغیان	مروری بر واژه‌های رایج در بهداشت عمومی
۸۰۲	۳	دکتر حمید سوری	مبانی و اصول اپیدمیولوژی
۸۷۲	۴	دکتر سیدرضا مجدزاده	نظام مراقبت و گزارش دهی
۸۸۸	۵	دکتر شاکر سالاری	مراقبت بیماری‌ها
۹۰۸	۶	دکتر سیدمحسن زهرائی	وضعیت موجود نظام مراقبت بیماری‌های واگیر
۹۱۴	۷	دکتر پروین یابویی	سطوح پیشگیری
۹۳۶	۸	دکتر محسن جانقربانی	طراحی مطالعه مشاهده‌ای (مطالعات همگروهی)
۹۵۲	۹	دکتر محسن جانقربانی	طراحی مطالعه مشاهده‌ای (مطالعات مقطعی و ...)
۹۷۲	۱۰	دکتر محسن جانقربانی	طراحی یک تجربه (کارآزمایی‌های بالینی ۱)
۹۹۰	۱۱	دکتر محسن جانقربانی	طراحی یک تجربه (کارآزمایی‌های بالینی ۲)
۱۰۱۰	۱۲	دکتر سیدمنصور رضوی	بررسی و کنترل همه‌گیری‌ها
۱۰۲۴	۱۳	دکتر محسن رضائیان	بررسی تجمع‌های بیماری (Clusters)

فصل نهم / اپیدمیولوژی و کنترل بیماری‌ها و حوادث و سوانح

۱۰۳۸	۱	دکتر حاتمی، دکتر موبدی	پزشکی جغرافیایی
------	---	------------------------	-----------------

۱۰۷۸	۲	دکتر سیدمحمدجواد پریزاده	بیماری‌های عفونی قابل پیشگیری با واکسن
۱۱۲۰	۳	دکتر حسین حاتمی	اپیدمیولوژی و کنترل سل
۱۱۴۰	۴	دکتر حسین حاتمی	اپیدمیولوژی و کنترل هپاتیت‌های ویروسی
۱۱۷۰	۵	دکتر حسین حاتمی	اپیدمیولوژی و کنترل هاری
۱۱۸۲	۶	دکتر رضا لباف قاسمی	پایش و ارزشیابی برنامه EPI
۱۱۹۰	۷	دکتر حسین حاتمی	اپیدمیولوژی و کنترل جذام
۱۲۰۶	۸	دکتر حسین حاتمی	اپیدمیولوژی و کنترل تب مالت
۱۲۱۴	۹	دکتر حسین حاتمی	اپیدمیولوژی و کنترل مالاریا
۱۲۳۰	۱۰	دکتر حسین حاتمی	اپیدمیولوژی و کنترل ایدز
۱۲۷۲	۱۱	دکتر احمدرضا فرسار	اپیدمیولوژی و پاتوفیزیولوژی اسهال
۱۲۸۴	۱۲	دکتر پریچهر توتونچی	عفونت‌های حاد دستگاه تنفس کودکان
۱۳۰۸	۱۳	دکتر مسعود مردانی دکتر اورنگ ایلامی	بهداشت سفر
۱۳۲۴	۱۴	دکتر حسین حاتمی	نوپدیدگی و بازپدیدگی بیماری‌ها و تاثیر آن بر ...
۱۳۴۰	۱۵	دکتر حسین حاتمی	دفاع بیولوژیک و اهمیت آن در بهداشت عمومی
۱۳۶۲	۱۶	دکتر رضا لباف قاسمی	مهمترین برنامه‌های کشوری مبارزه با بیماری‌ها
۱۴۰۰	۱۷	دکتر شمس‌وریریان	اپیدمیولوژی بیماری‌های مزمن
۱۴۲۲	۱۸	دکتر ربابه شیخ‌الاسلام نغمه تشکری	پیشگیری و کنترل کمبود ید و اختلالات مربوطه
۱۴۶۲ -۱۴۷۷	۱۹	دکتر مجتبی صداقت	مسائل بهداشتی در سوانح و حوادث

فهرست مطالب کتاب جامع بهداشت عمومی (جلد سوم)

عنوان	نویسنده	گفتار	صفحه
فصل دهم / ایمنسازی در جمهوری اسلامی ایران و اصول و مبانی آن			
ایمنسازی در جمهوری اسلامی ایران	د. حاتمی، د. گویا، د. وزیریان	۱	۱۴۷۸
ضمایم دستورالعمل کشوری ایمنسازی	دکتر گویا ...	۱	۱۵۰۶
فصل یازدهم / بهداشت خانواده			
بهداشت خانواده و روند تغییرات شاخص‌های آن	شهلا خسروی	۱	۱۵۱۸
بهداشت پیش از ازدواج	دکتر پریزاده، طلعت خدیوزاده	۲	۱۵۳۶
جمعیت‌شناسی پزشکی	دکتر کامران صداقت	۳	۱۵۴۶
تنظیم خانواده	دکتر سهیلا خوشبین	۴	۱۵۷۴
بهداشت جنسی	دکتر خسرو رفائی شیرپاک	۵	۱۵۹۰
روش‌های پیشگیری از بارداری	دکتر فرشته مجلسی	۶	۱۵۹۶
مشاوره قبل از حاملگی	دکتر شیرین قاضی زاده	۷	۱۶۲۶
تغذیه دوران بارداری و شیردهی	دکتر درستی، دکتر کشاورز	۸	۱۶۳۸
سلامت مادران	دکتر حوریه شمشیری میلانی	۹	۱۶۵۴
بهداشت باروری	دکتر رمضان زاده، دکتر شریعت	۱۰	۱۶۶۶
زایمان طبیعی	دکتر شیرین قاضی زاده	۱۱	۱۶۹۶
ویژگی‌های نوزاد سالم	دکتر حسن افتخار اردبیلی	۱۲	۱۷۱۰
نوزاد آسیب پذیر	دکتر حسن افتخار اردبیلی	۱۳	۱۷۱۸
برنامه‌های کشوری مراقبت از نوزادان	دکتر شهین شادزی	۱۴	۱۷۳۲
تغذیه با شیر مادر	د. افتخار اردبیلی، د. رفائی	۱۵	۱۷۴۴
تغذیه شیرخواران	دکتر درستی، دکتر کشاورز	۱۶	۱۷۶۰
تغذیه با شیر خشک	دکتر غلامرضا حاتمی	۱۷	۱۷۶۸
رشد و نمو کودکان	دکتر حسن افتخار اردبیلی	۱۸	۱۷۷۶
بهداشت مدارس	دکتر علی رمضانخانی	۱۹	۱۷۹۴
بهداشت بلوغ و نوجوانی	دکتر حوریه شمشیری میلانی	۲۰	۱۸۲۰
بهداشت سالمندان	دکتر حسین حاتمی دکتر سیدمنصور رضوی	۲۱	۱۸۳۶

۱۸۹۴	۲۲	دکتر محسن یزدجردی	نقش همسران، خانواده و ارتباطات در ...
فصل دوازدهم / بهداشت روان			
۱۹۰۶	۱	د - پاک روان نژاد، د - صادقی	بهداشت روان (کلیات)
۱۹۱۸	۲	دکتر یاسمی و همکاران	بهداشت روان در جمهوری اسلامی ایران
۱۹۳۰	۳	دکتر جواد علاءبند راد	مشکلات روانپزشکی در کودکان زیر پنج سال
۱۹۴۰	۴	دکتر زهرا سادات مشکانی دکتر سیدمتصور رضوی	بزهکاری به عنوان آسیب اجتماعی
۱۹۵۴	۵	دکتر مهرداد افتخار اردبیلی	اعتیاد
۱۹۶۸	۶	دکتر محسن رضائیان	اپیدمیولوژی خردکشی
فصل سیزدهم / تجدید نظر در شیوه‌های آموزشی			
۱۹۹۴	۱	دکتر سوسن پارسای ...	تماس با جامعه
۲۰۶۴	۲	دکتر سوسن پارسای ...	تماس زودرس با بیمار
فصل چهاردهم / مباحث خاص در بهداشت عمومی			
۲۱۳۴	۱	دکتر علیرضا زالی	دیدگاه‌های بهداشتی در سند چشم‌انداز کشور
۲۱۵۲	۲	دکتر محمود عباسی	حقوق بهداشتی و چالش‌های جدید زیست‌پزشکی
۲۱۷۴	۳	دکتر سیدعلیرضا مرندی	عوامل اجتماعی سلامت
۲۱۹۰	۴	دکتر محمداسماعیل اکبری	سلامت و سیاست
۲۱۹۴	۵	دکتر محسن رضائیان	ارزشیابی نقادانه و بهداشت عمومی مبتنی بر شواهد
۲۲۰۴	۶	دکتر محسن رضائیان	کاربرد نظام اطلاعات جغرافیایی
۲۲۱۶	۷	دکتر مجدزاده، دکتر یزدی زاده	ارزیابی فناوری سلامت
۲۲۲۴	۸	دکتر سیدرضا مجدزاده	ترجمان دانش و بهداشت عمومی
۲۲۴۰	۹	دکتر سیدرضا مجدزاده ...	توانمندسازی جامعه برای پژوهش‌های سلامت
۲۲۶۰	۱۰	دکتر رویا کلیشادی	پیشگیری و کنترل اضافه وزن کودکان و نوجوانان
۲۲۸۰	۱۱	مهندس حیدری و همکاران	آلاینده‌های نوپدید در محیط زیست
۲۲۹۸	۱۲	دکتر محسن ارجمند	روانشناسی سلامت
۲۳۲۲	۱۳	دکتر حسین حاتمی	جهانگیری‌ها و همه‌گیری‌های آنفلوآنزا
۲۳۵۶- ۲۳۷۵	۱۴	دکتر احمدعلی نوربالا	مبانی و کلیات معنویت و سلامت

کتاب جامع بهداشت عمومی

جلد ۲ : فصل هفتم : مدیریت و برنامه ریزی در بخش بهداشت

گفتار	عنوان	صفحه
اول	مدیریت و برنامه های تندرستی دکتر فرید ابوالحسنی	۶۸۴
دوم	اقتصاد بهداشت دکتر ابوالقاسم پوررضا	۷۱۴
سوم	اصلاح بخش سلامت دکتر کامل شادپور	۷۲۴
چهارم	مدیریت کیفیت و هزینه در بهداشت و درمان دکتر سعاد محفوظپور	۷۴۲

پیش‌آزمون فصل هفتم :

- ۱- مدیریت را تعریف نموده با ذکر چند مثال واضح انواع آن را بیان کنید؟
- ۲- سازمان و ماموریت آن را تعریف کنید؟
- ۳- وظایف اصلی مدیریت در سازمان را شرح دهید؟
- ۴- مفهوم عملکرد را توضیح دهید؟
- ۵- مفهوم تندرستی را از دیدگاه خود تعریف کنید؟
- ۶- برنامه تندرستی را تعریف نموده طیف آن را بیان کنید؟
- ۷- برنامه‌های تندرستی جاری در نظام خدمات کشور ایران را توضیح دهید؟
- ۸- چرخه زندگی برنامه‌های تندرستی را توضیح دهید؟
- ۹- شاخص‌های پایش و ارزشیابی برنامه‌های تندرستی کدامند؟
- ۱۰- شیوه‌های به کارگیری شاخص‌های ارزیابی عملکرد برنامه را متذکر شوید؟
- ۱۱- راهی را برای سنجش کیفیت فعالیت‌های تشکیل دهنده یک برنامه تندرستی، پیشنهاد کنید؟
- ۱۲- چگونه می‌توان برآورد مورد انتظار را برآورد کرد؟
- ۱۳- حوزه‌های مورد مطالعه در اقتصاد بهداشت را بیان کنید؟
- ۱۴- تفاوت‌های اقتصاد بهداشت و اقتصاد کالا را توضیح دهید؟
- ۱۵- منظور از برابری اثربخشی و کیفیت چیست؟
- ۱۶- سازمان‌های جدید ارائه خدمات بهداشتی را نام برده و سیاستگذاری‌های آنها را متذکر شوید؟
- ۱۷- ارتباط بین مدیریت و اقتصاد بهداشت در فرایند توسعه را شرح دهید؟
- ۱۸- منظور از اصلاح بخش سلامت چیست؟
- ۱۹- نقش مراقبت‌های اولیه بهداشتی و تحول نظام بهداشتی را شرح دهید؟
- ۲۰- ضرورت اصلاح بخش سلامت را متذکر شوید؟
- ۲۱- تناقض‌های موجود بر سر راه اصلاح بخش سلامت در کشورهای توسعه یافته را توضیح دهید؟
- ۲۲- تفاوت‌های بین هدف‌های اصلاح بخش سلامت در کشورهای توسعه یافته را بیان کنید؟
- ۲۳- پیشنهاد‌های شما در مورد اصلاح بخش سلامت، چیست؟
- ۲۴- محتوای اصلاح بخش سلامت را توضیح دهید؟
- ۲۵- جنبه‌های مختلف عدم تمرکز را بیان کنید؟
- ۲۶- پیش نیازهای اصلاح بخش سلامت، کدام است؟
- ۲۷- کیفیت را تعریف کرده مفهوم کیفیت در بهداشت و درمان را با ذکر مثال، بیان نمایید
- ۲۸- سطوح مدیریت کیفیت و جریان فعالیت‌های لازم جهت دستیابی به آن را شرح دهید
- ۲۹- ارتباط بین هزینه و کیفیت را شرح داده، مثال‌های واضحی در این زمینه ارائه دهید

کتاب جامع

بهداشت عمومی

فصل ۷ / گفتار ۱ / دکتر فرید ابوالحسنی

مدیریت برنامه‌های تندرستی

فهرست مطالب

۶۸۵.....	اهداف درس
۶۸۶.....	مدیریت برنامه‌های تندرستی
۶۸۶.....	مفاهیم سازمان و مدیریت
۶۸۷.....	وظایف اصلی مدیریت در سازمان
۶۸۸.....	مفهوم عملکرد
۶۸۹.....	مفهوم تندرستی
۶۹۲.....	برنامه تندرستی
۶۹۲.....	برنامه‌های نوع سوم (درمانی و توانبخشی)
۶۹۳.....	برنامه‌های نوع دوم (غربالگری)
۶۹۳.....	برنامه‌های نوع اول (پیشگیری ابتدایی و اولیه)
۶۹۴.....	چرخه زندگی برنامه‌های تندرستی
۶۹۹.....	پایش، ارزشیابی، تحلیل و تحقیق در برنامه‌های تندرستی
۷۰۰.....	شاخص‌های پایش و ارزشیابی
۷۰۴.....	تحلیل برنامه‌های تندرستی براساس نتایج پایش و ارزشیابی
۷۰۷.....	چگونه می‌توان برونداد مورد انتظار را برآورد کرد ؟
۷۱۰.....	روش تحلیل
۷۱۱.....	بازگشت به چرخه زندگی برنامه‌های تندرستی
۷۱۱.....	خودآزمایی
۷۱۳.....	منابع

مدیریت برنامه‌های تندرستی

دکتر فرید ابوالحسنی

دانشگاه علوم پزشکی تهران

اهداف درس

انتظار می‌رود فراگیرنده، پس از گذراندن این درس، بتواند:

- تعریف مدیریت را بیان و چند مورد از مصادیق آن را در زندگی روزمره خود مشخص کند
- مفهوم سازمان و ماموریت آن را از دید خود بیان نماید
- وظایف اصلی مدیریت را در سازمان توضیح دهد
- مفهوم عملکرد را بیان کند و کاربردهای آن را در مدیریت سازمان توضیح دهد
- برداشت خود را از مفهوم تندرستی بیان کند
- برنامه تندرستی را تعریف نموده و انواع آن را با توجه به مفهوم تندرستی و طیف آن توضیح دهد
- نوع هر یک از برنامه‌های تندرستی جاری در نظام ارائه خدمات ایران را مشخص کند
- چرخه زندگی برنامه‌های تندرستی ارائه شده در این گفتار را نقد و مفهوم هر یک از عناصر آنرا توضیح دهد
- برای پایش و ارزشیابی برنامه‌های تندرستی جاری در نظام ارائه خدمات ایران شاخص‌های مناسبی را تعریف کرده و روش مناسب جمع‌آوری داده برای محاسبه هر یک را مشخص نماید
- شیوه به کارگیری شاخص‌های تعریف شده برای ارزیابی عملکرد برنامه را توضیح دهد
- با توجه به مفاهیم ارائه شده در این گفتار، راهی را برای سنجش کیفیت فعالیت‌های تشکیل دهنده یک برنامه تندرستی پیشنهاد کند
- طرحی برای ارزیابی عملکرد یک برنامه جاری تندرستی در سطح کشور تهیه کند